

"LUDZIE NIE ZE STRACHU" SWITLANY KYRYCZENKO JAKO DOKUMENT I OBRAZ EPOKI

Saienko Valentyna

*doktor nauk filologicznych, docent Katedry Literatury Ukraińskiej
Odeski Uniwersytet Narodowy imienia I. I. Meczykowskiego, Odessa, Ukraina
s_valentynas@ukr.net*

Streszczenie. Idea systematycznych badań innowacji estetycznych w książce "Ludzie nie ze strachu" obrończyni praw oraz zwolennicy replikacji i dystrybucji samowydawnictwa Switłany Kyryczenko (1935-2016) została zrealizowana w połączeniu intencji literackich oraz dokumentalnych, które były zauważalne podczas odtwarzania fragmentu ukraińskiej historii w formie jednego losu. Los niespotykany, skomplikowany i prawdziwy, jako organiczna część nie tylko pokolenia lat sześćdziesiątych, ale również czasów niepodległości będących na przełomie wydarzeń o znaczeniu historycznym, które przeszły wszystkie kręgi piekła radzieckiego określając te lata nie mianem intelektualnych i zawodowych, ale mianem morderczej pracy, obozów koncentracyjnych, osiedlaniem w Jakutii, tak jak to miało miejsce w życiu rodziny obrończyni praw Switłany Kyryczenko jej męża filozofa i literaturoznawcy Jurija Badzia oraz ich dzieci. Wejście książki "Ludzie nie ze strachu" do kierunku non-fiction współczesnej literatury ukraińskiej (pochodzącej z pokolenia lat sześćdziesiątych), spośród których jest "Homo feriens" Iryny Żylenko, "Rąbali las" Łarysy Kruszelnickiej, "Memuary pisane dla syna" Natalii Kuziakinoi, "Największy cud - życie" Mykoły Rudenka oraz inni, wyrzeźbiono w kontekście nie tylko literatury krajowej ale również europejskiej znaczną część dzieł symbiontów, co jest wiarygodnym dokumentem i jednocześnie obrazem epoki.

Słowa kluczowe: pokolenie lat sześćdziesiątych, Switłana Kyryczenko, Jurij Badzo, postacie i twórczość, specyfika literatury non-fiction; główne aspekty problematyki; poetyckie osobliwości utworu.

"LJUDY NE ZI STRACHU" BY SVITLANA KYRYTSCHENKO AS A DOCUMENT AND AN IMAGE OF THE EPOCH

Sayenko Valentina

*PhD. Philology, Associate Professor, Department of Ukrainian Literature
Odessa National University named after I. I. Mechnikov
Odessa (Ukraine)*

Abstract. The idea of systematic investigation of aesthetic innovations in the book "Ljudy ne zi strachu" by an active human rights advocate and a participant of replication and popularization of samvydav Svitlana Kyrytschenko (1935–2016) is realized in special study of combining literature and documentary intentions, which influenced the reflection of Ukrainian history in the format of one destiny. Unique, difficult and true destiny as an essential part not only of a generation of the Sixties, but an Independence period as well, that was in the center of the events of historical value and passed almost all the circles of Dante's hell in the USSR, dedicating her life not to an intellectual work, but to concentration camps, settlement in Yakutia, unemployment, as it was in the life of the family of civil rights advocates Svitlana Kyrytschenko and her husband, a philosopher, Yuriy Badzio and their children. The implementation of the book "Ljudy ne zi strachu" in non-fiction of modern Ukrainian literature, among which there are "Homo Feriens" by Iryna Zhylenko, "Rubaly lis" by Larisa Krushelnitska, "Memoirs" by Natalia Kuziakina, "Naybilshe dyvo – zhyttia" by Mykola

Rudenko, incarnated a layer of the works-symbionts not only in native, but in European literature as well, they are objective documents and the images of the epoch either.

Key words: the Sixtiers; Svitlana Kyrystschenko, Juriy Badzio, personalities and creative works; the specific of non-fiction literature; the main aspects of the problematic of the book; poetic peculiarities of the work.

“ЛЮДИ НЕ ЗІ СТРАХУ” СВІТЛАНИ КИРИЧЕНКО ЯК ДОКУМЕНТ І ОБРАЗ ЕПОХИ

Саснко Валентина

*кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури
Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Одеса, Україна*

Анотація. Ідея системного дослідження естетичних інновацій у книзі “Люди не зі страху” активної правозахисниці й учасниці тиражування і поширення самвидаву Світлани Кириченко (1935–2016) зреалізована у спеціальному вивченні поєднання літературних і документальних інтенцій, що далися взнаки у відтворенні фрагменту української історії у форматі однієї долі. Долі непересічної, складної і правдивої як органічної частки не тільки покоління шістдесятників, але й часів незалежності, що знаходилося на вістрі подій історичного значення і пройшло чи не всі дантові кола радянського пекла, значачи роки не інтелектуальною, не професійною, але вкрай виснажливою працею, а концтаборами, поселенням у Якутії, як це мало місце в житті родини правозахисників Світлани Кириченко, її чоловіка філософа і літературознавця Юрія Бадзя та їх дітей. Вхідження книги “Люди не зі страху” у русло non-fiction сучасної української літератури (походженням із покоління шістдесятників), серед яких “Номо feriens” Ірини Жиленко, “Рубали ліс” Лариси Крушельницької, “Мемуари, писані для сина” Наталі Кузякіної, “Найбільше диво – життя” Миколи Руденка та інші, вирізьбило у контексті не тільки вітчизняної, але й європейської літератури питомий пласт творів-симбіонтів, що є достеменним документом і водночас образом епохи.

Ключові слова: шістдесятництво; Світлана Кириченко, Юрій Бадзьо, постаті і творчість; специфіка літератури non-fiction; головні аспекти проблематики; поетикальні особливості твору.

Вступ. Покоління шістдесятників в українській культурі ХХ ст. успадкувало долю і славу митців з епохи Розстріляного Відродження, посівши, таким чином, достойне місце в “мірили загальноєвропейським (отже – світовим)”, користуючись виразом Євгена Маланюка. Прикметно і те, що шістдесятники на чолі з такими постатями, як Василь Стус, Ліна Костенко, М. Вінграновський, Д. Павличко, І. Драч, В. Базилевський, Ірина Жиленко – у поезії; Гр. Тютюнник, О. Гончар, Ю. Мушкетик, Р. Іванчук, Є. Гуцало, В. Дрозд – у прозі, не залишилися на периферії сучасності. І ті з них, що вижили після жорстоких репресій, не піддалися корозії часу, продовжують продукувати “довгі хвилі культури” (Л. Андреев), що характеризують рух мистецьких явищ у нових духовних координатах. Це означає, що, не тільки не вичерпавши своїх інтелектуальних і творчих ресурсів, а своєрідно примноживши їх, це знакове покоління залишається *літературночинним* донині, інтенсивно працюючи у мистецтві Слова уже ХХІ віку, продовжуючи бути продуцентом вершинних досягнень нації на теренах культури.

Яскравим свідченням цього процесу є сучасна творчість Ліни Костенко, що подарувала вітчизняній літературі як роман “Записки українського

самашедшого”, так і низку нових поетичних книг – “Річка Геракліта”, “Мадонна Перехресть” та гострих публіцистичних виступів (наприклад, “Ра-а-а-вненіє на трибуну!”). Не менш виразним є цілий пласт літератури non-fiction зі скромно названим, і все ж не містким підзаголовком “Спогади”, зразки яких, однак, не вкладаються у це завузьке жанрове визначення.

Написані на документальній, часто-густо автобіографічній основі, такі твори є справжнім образом радянської епохи, в якій довелося виживати українській інтелігенції, що не мирилася з тоталітарним режимом і чинила не тільки духовний, але й фізичний опір. Саме тому з поколінням шістдесятників пов'язаний другий у ХХ ст. етап Руху Опору антигуманній системі, відбитий у таких книгах, як “Номо Feriens” поетеси Ірини Жиленко, “Люди не зі страху” науковця і правозахисниці Світлани Кириченко, “Найбільше диво – життя” прозаїка, поета, учасника Української Гельсінської Групи Миколи Руденка, “Мемуари, писані для сина” літературознавця і мистецтвознавця Наталі Кузякіної, “Рубали ліс” Лариси Крушельницької зі знаменитої і трагічно вигиблої родини західноукраїнських інтелігентів, “зачарованих на Схід”, які повірили у радянську пропаганду, а тому пройшли через усі кола дантового пекла.

І хоч дебют названих і неназваних діячів культури припав на час наелектризованої атмосфери українських шістдесятих, вони створили епос своєї епохи у талановитих книгах 1990-х років – роман “Юнаки з вогненної печі” і серія мемуарних книг (“Мій Житомир”, “Мій Київ”, “На березі часу” тощо) Валерія Шевчука, триптих “Прожити й розповісти” Анатолія Дімарова, “Ми зустрічались очима на сонці” Володимира Дрозда, що своїми культурологічними й історичними пластами, духовною пасіонарністю й естетичною талановитістю гідні десятка найкращих світових романів. У них пульсує час біографічний і філософський, відкриваються горизонти душі, що здатні передати гуманітарну ауру нації. Усе викликає цікавість: і конкретика художніх деталей, опертих передусім на життєву основу, але й правдиво відтворених індивідуальних почуттів; і характери найбільших репрезентантів славного літературного покоління.

Названі твори – це тільки частка нової хвилі діяльності шістдесятників, що у своїх творах із більш ніж 50-літньої відстані до описаних подій, уже на межі тисячоліть, опанували ще одну творчу висоту. Ці зразки не-фікційної літератури – правдиві й естетично довершені фрагменти вітчизняної історії у форматі однієї долі.

Саме такою є 920-ти сторінкова книга “Люди не зі страху” Світлани Кириченко, спершу опублікована невеликими порціями у журналі “Кур’єр Кривбасу”, а 2013 року видавництвом “Смолоскип”, що став уперше об’єктом спеціального аналізу у цій статті. Бо, крім короткої передмови Юрія Бадзя – чоловіка автобіографічної героїні й наратора, відомого дисидента, правозахисника, автора філософської праці “Право жити” і поширювача самвидавівської літератури, багаторічного в’язня ГУЛАГу, – книга згадується петитом у оглядових статтях. А тим часом художньо-документальне полотно Світлани Кириченко – блискуче написаний документ епохи, що дає багатоаспектне уявлення про заборону на духовні цінності, якою радянська влада пригнічувала і знищувала творчу інтелігенцію, змушуючи її заради виживання ставати на рейки соціалістичного реалізму або терпіти злидні, рабську працю, знищення здоров’я (як це сталося з самою авторкою книги, що

опинилася після всіх митарств в інвалідному візку) й елементарного права жити. Авторка не тільки на собі й своїй родині пізнала, що таке радянський тоталітаризм у всій повноті антигуманізму, як він гнітить людину, позбавляючи її права на свободу думки, почуття і дії, під ідеологічним тиском якого знаходилось покоління шістдесятників, що піднялося проти системи та її гуманітарної політики. Відомо: шістдесятники – назва покоління української інтелігенції, що увійшло в культуру та політику України другої половини 1950-х рр., під час хрущовської відлиги (див. Світличний І. О., 2008). Шлях, який пройшли шістдесятники від тоталітаризму до демократії, у кожного був свій. Одні з них виростили в середовищі, де панувала комуністична ідеологія, й навіть вважалися ідейними комуністами; на інших практично з дитинства впливала ідеологія інтегрального патріотизму-націоналізму. І в певний момент і одним, і другим вдалося звільнитися від впливу тоталітарної ідеології, вони змогли стати переконаними демократами, захисниками прав людини. Таке звільнення й ті зміни, які відбулися в індивідуальній, суспільній і національній свідомості, представлені у книзі “Люди не зі страху” Світлани Кириченко на художньо-документальній основі, крім того що є ще й достеменним свідченням знищення всього українського, що мало місце не лише у 60-80-х роках, але й усього ХХ століття, викликають особливий інтерес. Це посутній додаток до мистецької версії епохи шістдесятництва, як і підтвердження тих тортур, які пережили українські митці, науковці широкого профілю, перебуваючи у радянських концтаборах (чоловік авторки Юрій Бадзьо, Василь Стус, Іван Світличний і багато інших).

Доба шістдесятників, за версією авторки книги, – це час духовних і творчих пошуків, інтелектуального та мистецького самовияву української еліти. І це добре видно з книги Світлани Кириченко, що має таку промовисту назву, в якій підкреслено осердя головної ідеї – безстрашність і непокора української інтелектуальної молоді системі знищення національного духу і вільної культури мислення та свідомого відчуття і знання вітчизняної історії, а тому – повернення її народові не спотвореною і не зганьбленою імперськими шовіністичними викрутасами.

“Література не повинна боятися сміливого вторгнення в сучасну дійсність, а має обороняти історичну, культурну, мовну та екологічну спадщину і розмасковувати злочини та зловживання минулого і сучасного” (Павлишин М., 1997, с. 29), – такою є логіка книги «Люди не зі страху». Авторка неодноразово підкреслює думку Марка Павлишина, що “література не повинна бути, як колись, блідою і приборканою, уникати контроверсійних питань (гострих тем), беззастережно хвалити існуючий стан” (Павлишин М., 1997, с. 30).

На слушну думку Людмили Тарнашинської, дослідникови, який наважується на аналітичні “мандри” у проблематику шістдесятництва, “належить повною мірою подолати загадкову нечуйність щодо привабливості й магії шістдесятництва як наративу, узгодити та осмислити спонтанне розуміння великої пригоди шістдесятництва – предтечі наступних літературних поколінь, – яке досі резонує в житті і літературознавстві. Адже попри широкий інтерес до нього наукової громадськості, воно й понині залишається “terra incognita”, якщо мати на увазі дослідження його в усіх взаємозв’язках” (Тарнашинська Л., 2010, с. 35).

Щодо предмета і мети дослідження, то він настільки широкий і багатогранний, як і сама книга, яка створювалася у неймовірно складних умовах

і впродовж багатьох років підневільного життя українських інтелігентів за ґратами радянських концтаборів чи у великій зоні – Радянському Союзі. Як твір поліфонічний і за розгалуженою системою тем та підтем, і за жанровою специфікою, і поліморфний за структурою, що дається взнаки у його зовнішній та внутрішній композиції, він становить широкий простір для комплексного дослідження. **Адже кожна грань таланту художньої документалістики заслуговує не тільки на увагу і повагу, але й на актуальне і самостійне вивчення.**

Першим образом, який несе інформацію про весь твір (спершу застосуємо таке робоче визначення для книги-симбїонта !), є семантично навантажені заголовки і два підзаголовки. Назва – “Люди не зі страху” – дзеркальне відображення заголовкової моделі роману “Люди зі страху” Романа Андріяшика, знакової алузії, що одразу ж уводить у вир подій 1972 року, другий за хронологією і жорстокістю (після сталінських репресій 30-х років) виток знищення української творчої та наукової еліти, як і чергової колонізації України за умов комуністичного раю. І водночас це лаконічна експозиція розлогої оповіді, де зав’язуються дві сюжетні лінії, перша з яких – фрагмент суспільної історії часів відлиги/заморозків у контексті найголовніших подій життя “людей , що виривались із обмежень звичності” (М. Жулинський) і чи не всієї української історії за радянського режиму; а друга – особиста доля автобіографічної героїні на тлі національної історії.

Авторка книги тісно сплітає ці сюжетні лінії, відразу занурюючи читача у головні мотиви оповіді і логічно аргументуючи її заголовок: “У пореволюційні радянські десятиліття найперше – під корінь – було винищено тих, що трималися незалежно або хоч прагнули того. А далі пішли на погибель і мільйони інших , перед ким така дилема не встигла й виникнути. Чи мали страх і ладні були зігнутися чи ні – їх ніхто не питав: в ОСО (Особое Совещание (НКВС). – В.С.) друкували довжелезні списки на розстріл і не мали часу й потреби на індивідуальне приглядання. Так ішла селекція, виводили нову породу “ускомчела” (скорочені слова, як і скорочені на голову , на власну думку – люди були в моді: “усовершенствованный коммунистический человек”)...” (Кириченко 2013, 9).

І закінчується цей короткий екскурс в історію заявкою на контроверсійність заголовків двох українських творів і підтекстовим наголошенням на авторському виборі інших головних героїв повісткування – з ментальністю неупокорених, отже, борців за власну та національну свободу : “1966 року в Києві вийшов перший роман Романа Андріяшика. Він називався “Люди зі страху” (Кириченко 2013, 9). Заперечна частка НЕ ставить крапку в розмежуванні двох назв, при цьому викликаючи інтерес у читачів : які ж вони – люди не зі страху ? І прокладає місток до другої назви , ключовим словом “сага” підкреслюючи героїчний характер оповіді за негероїчних обставин буття персонажів твору.

Не менш важливі підзаголовки , які не тільки корелюють з назвою , але й надають нових відтінків закладеному в ній сенсові. Перший із них – *українська сага*, – з одного боку, розширює формат однієї людської долі (якою б вагомою вона не була !) до рівня загальнонаціонального, а з іншого, – містить вказівку на характер оповіді – не тільки не обмеженої в часі і просторі, але й формалізовану за ознаками одного з основних жанрів епосу – таких, як “особлива

реалістичність, відсутність елементів фантастики, особливі композиційні кліше та композиційна відкритість” (Абрамова 2001, 921).

Третій підзаголовок – *спогади* – наголошує теперішній час оповіді про минулі події та вибудовує своєрідну субординацію між трьома назвами, як і їх семантичним навантаженням.

Отже, книга Світлани Кириченко цілком закроена за параметрами художності у сфері тричленної номінації. А як же щодо особливої реалістичності, цебто документальної основи? До честі авторки книги, їй вдалося досягти органічної єдності двох вагомих начал, кожне з яких відіграє як свою присутню роль, так і взаємодоповнюючу. Характер взаємодії та сполучуваності естетичного і нефікційного у книзі доволі складний, а механізм його не скрізь відкритий, будучи завуальованим не тільки авторськими коментарями, ліричними відступами, хронопом та своєрідною композицією, як і жанровою природою твору-симбіонта.

Слушною є така характеристика з короткої передмови Юрія Бадзя: “Автор – людина багатого інтелекту, органічного історизму у сприйнятті подій та явищ, непохитної внутрішньої свободи, широких і глибоких духовних запитів, ідейно наснажена, як громадянин активна, цікава до життя і людської особистості. Вона діє невтомно й цілеспрямовано, сприймає світ у всьому його багатстві й різноманітності, відтворює пережите й пережито у всій конкретності й цілісності процесу, ситуацій, осмислення і почувань. Не тільки власних, а й інших людей не зі страху – і страху також, і тих, хто творив цей страх чи підживлював його. Поряд із відомими персонажами доби бачимо десятки рядових її творців, виписаних як індивідуальності колоритно, без ідеологічних упереджень.

Тобто перед нами справжній художній твір. Широкого епічного засягу, з яскравим епічним образом у центрі. Твір без жодного домислу і водночас пластичний, змістом і композиційно цілісний. Лаконічний у слові і просторий смислом і стилем” (Бадзьо 2013, 6).

Прикметно, наприклад, те, як з документальної основи – цілої галереї людей не зі страху, з якими зводила родину Кириченко-Бадзя добра і зла доля, що змушені були як переслідуювані українські інтелігенти зазнати лиха у великій і малій зоні, переміщаючись не з власної волі широкими просторами “необъятной родины своей, где так вольно дышит человек”, – виростає ускладненість композиції, в якій органічно з’єднані в єдине ціле чотири розлогі частини з розділами і суброзділами, остання з яких значиться під заголовком “Додатки” із семи розрізнених публікацій, пов’язаних із попереднім текстом хоч і опосередковано, але взаємодоповнююче.

“Частина 1. Випробування” складена з шести розділів, поєднаних хронологічним принципом, п’ять із яких фіксують події трагічного 1972 року, коли розпочався масштабний етап знищення національно свідомої української еліти, унаочнений конкретними переживаннями близького і віддаленішого київського оточення автобіографічної героїні, доля якої різко змінилася з розгортанням кадебістського процесу знищення мислячих, опозиційно налаштованих до системи інтелігентів. Ця частина, хоч і не найбільша за розміром, прикметна деталізованими у заголовках періодами та мікроперіодами того, як назривала, масштабнішала катастрофа морального, ідеологічного, політичного, фізичного закручування гайок, спрямованого на чергове занесення

дамоклового меча над українським духом. Застосований у цьому розділі кінематографічний прийом “крупного плану”, сполучений із ретардацією, дав змогу авторці з документальною чіткістю і водночас психологічно переконливо виписати кардіограму людської душі у контексті дисгармонійного стану світу, створивши таким чином достеменну картину буття покоління шістдесятників, на тлі трагічних поворотів власної долі у ситуації межі між життям і смертю. Заголовки розділів, як наприклад, “Січень. Дзвінок” чи “Квітень – травень. В орбіті КГБ. Лист до ЦК”, які входять до частини 1, маніфестують ключові моменти у далеко не приватній історії екзистенційного вибору гідного Людини шляху в умовах абсурдного часу, який Світлана Кириченко означила афористичною, алюзійною за характером, назвою “І довше віку триває рік”, запозиченої з моделі номінації славнозвісного роману Чингіза Айтматова “І понад вік триває день”. Щоправда, якщо дія у популярному романі киргизького письменника відбувається впродовж одного дня, то у книзі “Люди не зі страху” поле обсервації випробувань, через які проходять шістдесятники й українські національно свідомі громадяни у жорнах репресивної машини, не обмежується лише однорічною тривалістю, бо охоплює події 1973, 1974, 1975, 1976, 1977 років, що мали місце в житті України на грані остаточного пониження усіх національних цінностей і свобод. І це тільки впродовж початкової частини твору.

У підтексті твору постає асоціація ще з однією кривою п’ятирічкою, на яку був запрограмований тоталітарний сталінський режим, що не закінчився зі смертю диктатора. І це лише перша п’ятирічка, представлена у “Випробуванні”, частині першій тексту Світлани Кириченко.

Прикметно і те, що на авансцені кожної з частин твору діє свій центральний герой: у *першій* першорядне місце посідає Я і МІЙ ЖИТТЄВИЙ ПРОСТІР та РОДИННИЙ і ПРОФЕСІЙНИЙ КОНТЕКСТ, пов’язаний з автобіографічною героїнею. У *другій* – увага переноситься на часовий відрізок 1979–1985 (першу половину 1986) років із головним героєм Юрієм Бадзьом, що, знаходячись у сітях КДБ, потайки працює над філософським трактатом “Право жити” про долю не тільки свою, але й українського народу в радянській імперії. Як фаховий спеціаліст, Світлана Кириченко аналізує не тільки основне коло ідей “Права жити”, таким чином проливаючи світло на духовний образ автора філософського трактату, але й особливості індивідуального стилю його обдумування і написання: “Юрко розмірковував уголос, вивіряв на мені – єдиному своєму слухачеві – логічні ходи, думки, висновки, сумніви. Хотів бути максимально чесним і об’єктивним перед історією, прагнув писати якнайщільніше, не полишаючи обірваною жодною смисловою ниткою, яка раптом відгалужувалася від основного клубка в ході його міркувань, – кожна має бути теж дослідженою, уплетеною в цупку тканину тексту” (Кириченко 2013, 241). Так, наводячи зачин до праці Юрія Бадзя, документалістка послідовно акцентує порядок дефініцій, за якими відкривається стан душі героя: “Що передати від тебе “людству”, Юрку? – Запам’ятай, як я сам себе визначаю, саме такий порядок моїх дефініцій: гуманіст, патріот, демократ, соціаліст” (Кириченко 2013, 240).

Завдяки цьому особиста історія, в інтерпретації авторки книги, проливає яскраве світло на задушливу суспільну атмосферу, в якій розростається рух опору шістдесятників. Розкриваючи його в персоналіях і фактах, Світлана Кириченко

вибудовує композиційно чітко всі складники приватного й індивідуального життя героїв того часу, що символізували характери стійкі, чесні, одержимі ідеєю національного і суспільного розвитку України. Книга “Люди не зі страху”, хоч і описує трагічні і жорстокі події, у вирі яких доводиться, не ламаючись, жити, не залишає враження повної безнадії і песимізму. Бо її герої, названі своїми іменами й охарактеризовані різнопланово, постають зримими постатями історичних персонажів, які уособлюють епоху шістдесятництва, якій авторка “Української саги” надає декілька влучних дефініцій. Персонажі книги живуть повнокровним життям, використовуючи всі можливості мистецтва. А тому, окрім читання новинок літератури, вони активно відвідують (поки це було можливо!) філармонію, кийвські театри, переглядають кінофільми. Прикметними є низка міркувань про акторську гру франківців, про кінофільми: “Не пропускаємо й театральних прем’єр, особливо у франківців. Проте штучність української вимови, самого стилю акторської поведінки на сцені, слабкість постановок, ходульність сучасних п’єс, – усе це естетичного задоволення не дарує. Більше отримаємо втіхи від кіно, дивимось переважно зарубіжні кінофільми (“Загнаних коней пристрілюють, чи не так?”). Актори набагато природніше поведуться, і сюжети не так дубово сконструйовані, як у багатьох радянських, ще й цей обов’язковий ідеологічний каркас... Але й кращими радянськими не нехтуємо. Вишукувати їх треба на великих екранах... Знаємо режисерів, фільми яких не можна пропустити, стежимо за “Ленфільмом”, грузинським кіно... Та Хейфецеві липневі дощі на наші спрагли душі проливаються надто рідко. Як і фільми рівня “Нюрнберзького процесу” Стенлі Кремера. Українське кіно взагалі завмерло” (Кириченко 2013, 252). І таких мінірецензій чи коротких наукових досліджень доволі чимало у тексті. І хіба це не яскраве свідчення високого духовного потенціалу, що є ознакою не тільки спарених героїв, що постають у центрі оповіді, але й усього покоління шістдесятників.

У заключній (третій) частині, що охоплює другу половину 1986, 1987, 1988 років – аж до звільнення з якутського заслання, діють два спарені герої, окреслені достеменно яскравими штрихами, що дають змогу читачеві пізнати українську ментальність на теренах Якутії. Навіть в умовах вічної мерзлоти, за Полярним колом, у страшній нужді і приниженні вони зберігають смак до життя й усіяко прикрашають його, дбаючи про естетику тимчасового житла, вирощуючи овочі й знакову квітку України – чорнобривці, – наповнюючи красою не тільки житло, але і духовне спілкування з книжками і новітніми журналами, які їм надсилають дисиденти і закордонні однодумці з материка. Внаслідок цього вони не занепадають духом, а вихідні дні наповнюють радістю від церемонії чаювання, листування з волею, уважного вивчення суспільних змін в Україні і світі, постійному підтриманні надії й оптимізму.

Спарені герої, наділені високим потенціалом IQ і професійним науковим рівнем літературознавців з доброю філософською підготовкою, що виробили у середовищі однодумців тверезий погляд на події в історичній перспективі, як і аналітичний підхід до соціології буття в усіх його вимірах, приваблюють багатьма своїми гарними рисами характеру і поведінки, що дається взнаки у буденних і випробувальних ситуаціях. Так, постають такі Юркові риси, як альтруїзм і міцний заряд порядності, доброти, довірливості, висока потреба добросовісної праці на благо людське, “відсутність егоїзму, корисливості, тобто

тих якостей, які б мали забезпечувати можливість і ефективність злагодженої праці людського колективу” (Кириченко 2013, 241).

Авторка книги переконливо виписала, як формувалося покоління шістдесятників, долаючи стереотипи комуністичних догматів, виробляючи в умовах шаленої пропаганди чітку патріотичну позицію та активність чину, спрямовані на захист національних і загальнолюдських цінностей. І це далось взнаки на багатогранних якостях книги, позбавленої декларативності, але тим часом насиченої виразними деталями й узагальненнями, що проливають світло на знакові і другорядні події, в яких діють герої.

Завдяки цьому постає вагомий естетичний ефект від єдності частини і цілого, продуманої композиції, повістувальної манери, що властива авторці книги як досвідченому науковому редакторові, літературознавцю, наділеному ще й письменницьким талантом. Органічна поєднаність двох начал твору-симбіонта – як у плані точності та вивірності відтворення пережитих емоцій, особливостей мислительної сфери, мотивів поведінки, єдності слова і діла, цілеспрямованості на чин, так і в плані талановитої манери письма з урівноваженим індексом нефікційності й художності, що зумовлює її питому читабельність, багато в чому заґрунтовану на широкому асоціативному полі, справляє питоме враження як від достовірності змальованих подій і характерів, так і від переконливості художнього проникнення в їх сутність та специфіку. У книзі немає дрібниць: усе вивірено на терезах гармонії. Саме тому вона вражає асоціативністю, широтою і глибиною письма, за якими постає інтелектуальний автор, своєрідний літописець дисонансного і трагічного часу, який перемагали шістдесятники своєю волею і непоступливістю моральним і патріотичним принципам.

Так, *Частина II* виступає під екзотичним заголовком “...І фурт-фурт ладував”, в основу якого покладена семантично навантажена алюзія, запозичена із закарпатського фольклору. За звичкою науковця роз’яснювати топографічно прив’язаний до якоїсь місцевості вираз чи крилату фразу або спеціальний термін, Світлана Кириченко вводить читача у курс справи таким поясненням: “...І фурт- фурт ладував” – це з улюбленої Юркової пісні (як яскравого героїко-іронічного образу незламності українського духу!), що її він привіз із Карпат, з “києво-львівської мандрівки” в липні 1963 року (Київ: Іван Світличний з дружиною та Надійкою, художник-архітектор Анатолій Зубок, Галина Возна й Іван; Львів: Богдан Горинь, Іван Гречко, Марія Перів, Софія Карафа-Корбут). Пісня не загальновідома, у контексті “Спогадів” надзвичайно доречна...”

Недаремно, навівши текст пісні, авторка наголосила ключову фразу, в якій розшифрувала кожне слово, вжите не лишень у прямому, але й переносному значенні. Ось як виглядає ця аргументація:

При каноні стояв
І фурт-фурт ладував.
І фурт- фурт, і фурт-фурт,
І фурт-фурт ладував...

“Канон” – гармата; “фурт-фурт” – постійно, незмінно; “ладувати” – заряджати” (Кириченко 2013, 237).

У підтексті увиразнюється домінуюча мотивація ядра шістдесятників: наводити лад у власній Хаті-Державі, господарювати по-українськи (з цим смисловим навантаженням фрагмент фрази увійшов іще й у заголовкову модель

третьої частини книги: “ЧАСТИНА III. ЛАДУЄМО ДАЛІ: ХАНДИГА, ЗАСЛАННЯ”, а по-друге, – завжди, постійно стояти на сторожі національних інтересів. І за описом трудів і днів підневільного життя, переслідувань і приниження, відбування каторги та якутського заслання, при цьому не відступивши від своєї принципової позиції, незмінно вияскравлюється патріотичний пафос книги. Щоб уникнути декларативності у трактуванні зовнішнього вияву цього пафосу, Світлана Кириченко унаочнює чи не всі грані щоденного долавання перешкод, тих життєвих тернів, через які проходить автор “Права жити”, підпільно працюючи впродовж семи років над трактатом, не раз починаючи з початку після чергової крадіжки /таємного вилучення органами рукопису. І хоч авторка другої частини книги не ставить одного з центральних героїв на котурни, їй вдається достеменно проникнути в сутність характеру людини не зі страху, яка вмів за будь-яких обставин втриматися на висоті духовності, не йдучи на компроміси з владою. Наводячи фрагменти міркувань і ключових, хоч і розрізнених, тез із “Права жити”, письменниця наголошує актуальність виробленої концепції, заґрунтованої, зокрема, на такому положенні: “І мій висновок з усебічного аналізу нашого становища: Україну може порятувати лише вихід з СРСР, дистанціювання від Росії” (Кириченко 2013, 240).

Та, за логікою авторки книги, політична складова, що має місце в діяльності шістдесятників (праці Івана Дзюби, Юрія Бадзя), виявляється не стільки у відчутті й поборенні власних кривд, скільки у протесті проти пригніченого стану національного життя, скутого кригою інтернаціоналізму радянського зразка. Через те Світлана Кириченко крізь призму своєї долі та родинного оточення відтворила, як у краплі води, цілий океан страждань під час тотальних репресій 1970-х років аж до Перебудови і виходу України з СРСР.

Властива авторці блискуча пам'ять, її здатність утримувати в ній не тільки головне, але й деталі, прислужилися і своєму героїчному поколінню, й українській культурі відкриттям правди про нескорену Україну в умовах новітньої імперії комуністичного зразка, яким був СРСР, що скасовував генеральну потребу Людини, а не біомаси, художньо осмислену Тарасом Шевченком: “В своїй хаті і воля, і правда.” Саме тому Світлана Кириченко стала сучасним бездоганим літописцем своєї епохи і водночас художником Слова, який мислить образами.

Здається, що документалістка нічого не пропустила у власних спостереженнях, як і в осмисленні долі багатьох персонажів – яскравих представників своєї епохи, – всьому дала лад, зуміла в своїй оповіді поєднати конкретність і узагальнюючі висновки, охопивши широке коло різних за вихованням, характером, рівнем культури і мислительної сфери персонажів.

Якщо була б потреба вдатися до статистичних спостережень у справі каталогізації персоносфери, якою насичена не тільки перша частина, але й уся книга, то вийшов би довгий послужний список знаних і незнаних осіб, названих поіменно та неназваних героїв і антигероїв із наукового академічного й університетського середовища, мистецької еліти, включаючи відомих художників і скульпторів, майстрів народних ремесел та завершуючи поетами і прозаїками, родичами і сусідами, які ставали в ряди людей не зі страху чи зраджували себе, зберігаючи власний спокій, але відрікаючись од батьківських порогів і від громадянських обов'язків.

Письменницький хист Світлани Кириченко виявився не стільки у відкритті широкої інформації про себе, свій рід і родину, про тих, з ким зустрічалася на життєвій дорозі у випробувальні часи, не лише у питомій стилістичній організації тексту; скільки у вмінні штрихами, але переконливо індивідуалізувати характер, наголосивши домінанти мотиваційної сфери поведінки, пропорції / диспропорції емоційного та раціонального начал, швидкість чи загальмованість реакції своїх героїв у небезпечних для інстинкту самозбереження ситуаціях. Через те формальна масовість персоносфери книжного простору не викликає у читача враження калейдоскопічності зображення. Навпаки, можна дізнатися чимало нового і цікавого про літературознавців старшого і молодшого покоління, заляканих і не заляканих системою, як наприклад, Леоніда Новиченка, Леоніда Коваленка, Ліну Костенко, Наталю Кузякіну, Михайлину Коцюбинську, Елеонору Соловей, як і багато-багато інших, та сприйняття творчим середовищем залежності від марксистсько-ленінських постулатів їхніх праць і поведінки в екстремальних життєвих колізіях.

При цьому авторка книги ” Люди не зі страху “ не виступає в ролі генерального судді. Тим часом з логіки оповіді випливає інше її надзавдання – поставити своєрідний пам’ятник героїчному поколінню шістдесятників і всім людям честі, які не зганьбили себе у важких випробуваннях часу, подолавши власну фізичну, моральну і духовну слабкість, – і таким чином перемогли. Цією наскрізною ідеєю пронизана книга, в якій на матеріалі однієї людської долі розкривається вельми важливий період української національної історії трагічного ХХ століття, зокрема другий після першого, названого Розстріляним Відродженням, етап Руху Опору України, що формував людей волі, сповнених почуттями національної самосвідомості й ідентичності.

Інтерпретуючи ці мотиви, Світлана Кириченко досягає успіху, вміло поєднуючи два первні: документальне і художнє начала. На поверхні тексту виступає багатогранний фактаж, переповнений інформацією про буденні й онтологічні засади життя творчої інтелігенції, як і про їх орієнтації з погляду біоетики – однієї з найпопулярніших сьогодні проблем, яка ”перебуває у фокусі уваги філософії, соціогуманітарних наук і художньої літератури. І це не дивно – адже йдеться про надто важливу проблемну царину. В Encyclopedia of Bioethics (т.1, с.ХХ1) біоетика визначається як “систематичне дослідження моральних параметрів, – включаючи моральну оцінку, рішення, поведінку, орієнтири тощо – досягнень біологічних і медичних наук“ (Грабовський, 11). І в цій царині Світлана Кириченко продовжила традицію української літератури 1920-х років, започатковану Юрієм Смоличем у трикнижжі ” Прекрасні катастрофи“ ”буквально ж після того, як з’явився сам термін “біоетика” (його впровадив 1927 року Фріц Ягр у статті “Біоетичний імператив”, вживаючи як поняття, що характеризує моральні засади використання біологічних об’єктів у лабораторних дослідках” (Грабовський, 11).

В оповідному полотні Світлани Кириченко переконливо постає, як , нехтуючи наріжним правилом біоетики, радянська система фактично зомбувала своїх громадян ідеологічним втручанням у їх свідомість і підсвідомість, формуючи тип уніфікованої людини – ускомчела – усовершенствованного коммунистического человека, проводячи таким чином недозволені експерименти над природою людини, запроторюючи її у концтабори, знищуючи

її тіло і душу, позбавляючи елементарного права на життя, прирікаючи на муки і смерть. Про це свідчить мартиролог знищених митців, філософів, економістів, генетиків, селян, непокірних та нестандартних громадян не тільки з епохи Розстріляного Відродження – покоління перших хоробрих.

Логікою повісткування у форматі власних життєвих перипетій (буцімто, цілком приватних!), розширених до правдивої історії покоління шістдесятників, а далі – до горизонтів трагедії українського народу впродовж усього ХХ століття, що пройшло під знаком біди, доведено жорстокість експериментів над людьми. І тотально відповідних фашистським антигуманним експериментам над людським організмом, які під виглядом наукоподібності чинили злочини. Паралельність і спорідненість антигуманної природи двох тоталітарних систем – радянської та фашистської – оприявнюється у тексті Світлани Кириченко як у вимірах конкретних доль зображених героїв і антигероїв, так і у прозорому підтексті.

На спеціальний аналіз заслуговує жанрова специфіка твору Світлани Кириченко. Безперечно, це твір-симбіонт (термін, поширений у зарубіжній науці, який активно запроваджує в сучасне українське і російське літературознавство професор Юрій Барабаш), у якому органічно сполучаються дві домінуючі складові: документальна основа, орнаментована художнім виписуванням знакових деталей, по-перше, а по-друге, – глибоким проникненням у психологію позитивних і негативних персонажів, естетичним зануренням у духовний світ сучасників, які не піддавалися корозії внаслідок суспільних катаклізмів.

“Люди не зі страху»” – невичерпне джерело вивчення української культури в широкому спектрі значень: ментальності, специфіці національного характеру, особливостях побуту. Це своєрідна енциклопедія життя українських інтелігентів другої половини минулого століття. Це достовірний документ, що розкриває духовну одержимість нескорених, затемнені та світлі плями в біографіях відомих і не дуже діячів культури. Книга посідає чільне місце у вивченні історії шістдесятництва, як і системного осмислення духовних пошуків українства на шляху до волі й державної незалежності. Вона відтворює не тільки соціальні й психологічні зрушення в суспільстві того часу, а й новації, якими характеризувався літературний процес на межі зламу століть і 20-х років ХХІ віку, продовжуючи продуктивні моделі розвитку, до яких приклали свої зусилля і шістдесятники.

Таким чином, перед нами – енциклопедія епохи, книга, що відтворює повноцінну картину життєвих перипетій того покоління у контексті національної історії; книга, що дає розгорнуту відповідь на питання “Хто вони – шістдесятники?”. Скільки б не змінювалося покоління в Україні, вшановування борців проти радянського тоталітаризму – одне з актуальних завдань сучасності, щоб пам'ять про те, яких мук і страждань завдав він не лишень інтелігенції, скільки жертв зазнав наш народ у русі опору, була живильним ґрунтом для гуманітарної політики держави. “Люди не зі страху” – книга для тих, хто прагне у конкретних персоналіях побачити зсередини і зблизька явище шістдесятництва як подвиг історичної ваги. Важливим є той факт, що їхній досвід, вичерпно і достеменно та художньо переконливо представлений у книзі Світлани Кириченко, має бути актуалізованим у подальшому розвитку

незастрашеної людини, здатної на чин задля системи розбудови української держави.

Книга Світлани Кириченко досягла мети: охопити якомога об'єктивніше важливий період в історії України – рух опору 1960-90-х років – події, процеси, явища, внесок питомих діячів у справу проголошення незалежності України. Подаючи біографії персонажів - шістдесятників – письменників, науковців, правозахисників, політв'язнів, які відіграли важливу роль у розвитку української політичної думки і в боротьбі за незалежність України, – авторка досягла переконливості як у сфері правдивого відтворення документальної основи, так і в одухотвореній і талановитій манері письма, що дає право назвати цей твір художнім.

Простежуючи особливості осмислення ролі шістдесятників у контексті української літератури на матеріалі книги “Люди не зі страху” Світлани Кириченко, не можна не помітити, що за фасадом приватних історій буття окремих особистостей постають вагоміші проблеми екзистенційного й онтологічного порядку. Не за кадром у документально-художньому полотні залишаються й аксіологічні питання. Тому-то комплексно показано, до чого призводив багаторічний тиск на українську еліту, її скероване знищення в періоди розбрату та бездержавності, що сприяли деякому консерватизму українського національного духу, втім, породжували стійкість та моральну витримку, свого роду «гартування». Пригнічення українців у радянський період не могло не вплинути на становлення характеру стійкого і витривалого, на зміну його менталітету. За таких умов філософські установки світобачення, ставлення до природи, дещо змінюючись, залишалися стійкими у своїх принципових гуманістичних засадах.

Підбиваючи **підсумок** усьому сказаному, слід ствердити, що книга Світлани Кириченко “Люди не зі страху” становить широку панораму подій другої половини ХХ століття, розширюючи спектр громадянських і моральних емоцій та оцінок, інтелектуальних інтерпретацій. Розробка теми шістдесятництва стає одним із важливих плацдармів у боротьбі за повноту правди в нашій літературі, за її громадянську пристрасність, соціальну аналітичність, інтелектуальну чесність, що є виразом гомоцентричного типу культури. Книга поглиблює сукупну художню картину народного випробування. Важливо, щоб досвід того покоління переконливо навертав до нового мислення і водночас до старих, вічних принципів людської моральності, щоб сприяв оновленню, оздоровленню суспільної свідомості сучасників, щоб повторення таких трагедій стало неможливим.

Та висловлені міркування – це тільки мала частка того, що можна і слід сказати про книгу Світлани Кириченко. Бо всебічне висвітлення авторкою “страсті по Вітчизні” у біблійному і Стусовому значенні слова, інтерпретовані у форматі однієї долі, – справді питомий документ і образ епохи (як назвав свою коротку передмову до книги Юрій Бадзьо), світло від якої продовжує струменіти, запалюючи іскри духовності і творчого натхнення в серцях патріотів та людей доброї волі родом з інших поколінь. Бо з логіки книги випливає, що завдяки самовідданій боротьбі дисидентів у громадській свідомості поступово стверджувалася думка, що український народ аж ніяк не придаток до “великого брата”, що створення незалежної держави – реальність, а не просто мрія.

Література:

1. Абрамова, М.А. (2001). *Сага. Енциклопедія термінів и понятьий*. НПК Интелвак. Москва. С.921-922.
2. Бадзьо, Юрій. (2013). *Документ та образ епохи*. Смолоскип. Київ. С. 6-9.
3. Грабовський, Сергій. (2013). *Людина і "наукове" пекло. Проблеми біоетики в українській літературі – очима Юрія Смолича*. День. №189-190. С. 11.
4. Жулинський, М. Г. (1991) *З плеяди «шістдесятників»*: Іванові Дзюбі – 60. Літературна Україна. 1 серпня.
5. Кириченко, Світлана. (2013). *Люди не зі страху. Українська сага. Спогади*. Смолоскип. Київ.
6. Павлишин, М. Р. (1997). *Канон та іконостас*. Час. Київ.
7. Світличний, І. О. (2008). *Голос доби*: кн.. друга. Листи до арешту та із заслання. Сфера. Київ.
8. Тарнашинська Л. Б. (2010). *Українське шістдесятництво: профілі на тлі покоління* (Історико-літературний та поетикальний аспекти). Смолоскип. Київ.

**“LJUDY NE ZI STRACHU” BY SVITLANA KYRYTSCHENKO AS A
DOCUMENT AND AN IMAGE OF THE EPOCH**

Sayenko Valentina

Introduction. Generations of the Sixties in the Ukrainian culture of the twentieth century. inherited the fate and fame of the artists from the era of the Shot Renaissance, thus having a decent place in the "European standard (henceforth worldly)", using the expression of Evgeny Malanyuk. It is also remarkable that the 1960s, led by such figures as Vasyl Stus, Lina Kostenko, M. Vyngranovsky, D. Pavlychko, I. Drach, V. Bazylevsky, Irina Zhilenko - in poetry; Gr. Tyutyunnik, O. Gonchar, Yu. Mushketyk, R. Ivanychuk, E. Gutsalo, V. Drozd - in prose, did not remain on the periphery of our time. And those who survived the brutal repressions, did not succumb to the corrosion of time, continue to produce "long waves of culture" (L. Andreev), characterizing the movement of artistic phenomena in new spiritual coordinates. This means that, not only without exhausting its intellectual and creative resources, but by increasing its number, this significant generation remains literary to this day, intensively working in the art of Words of the XXI century, continuing to be the producer of the top achievements of the nation in the cultural sphere.

A vivid testimony of this process is the modern work of Lina Kostenko, who presented the Ukrainian literature as a novel "The Notes of the Ukrainian Samashed", as well as a number of new poetry books - "Heraclitus River", "Madonna of Crossroads" and acute publicistic performances (for example, "Ra-a- a-vneene on the rostrum! "). No less pronounced is the whole layer of literature non-fiction with modestly named, and yet not a capacious subtitle "Memoirs", whose samples, however, do not fit into this narrow genre definition.

Written on a documentary, often autobiographical basis, such works are a true way of the Soviet era in which the Ukrainian intellectuals had to survive, not tolerating a totalitarian regime, and not only spiritual but also physical resistance. That is why the second generation in the twentieth century is connected with the generations of the sixties. the stage of the Resistance Movement to the inhumane system, reflected in such books as Homo Feriens poets Irina Zhilenko, "People not in Fear" by scientist and human rights activist Svetlana Kirichenko, "The greatest

miracle is life" by prose writer, poet, participant of the Ukrainian Helsinki Group Mykola Rudenko, "Memoirs written for a son by literary critic and art critic Natalia Kuzyakina, "Ruling forest" by Larisa Krushelnytska from the famous and tragically defunct family of Western Ukrainian intellectuals, "fascinated by the East", who believed in Soviet propaganda, and therefore passed through the circle of the dungeon of hell.

And although the debut of the named and unpublished cultural figures fell on the time of the electrified atmosphere of the Ukrainian 60s, they created the epic of their era in the talented books of the 1990s - the novel "Young Men from the Fire Furnace" and a series of memoirs (My Zhytomyr, My Kyiv, "On the shore of time", etc.) by Anatoly Dymarov, "We met with eyes in the sun" by Valery Shevchuk, "We met with eyes in the sun" by Volodymyr Drozd, whose cultural and historical strata, spiritual parishionality and aesthetic talent are worthy of the best of the world. ovyh novels. They have the time of biographical and philosophical pulses, the horizons of the soul are opened, capable of transmitting the humanitarian aura of the nation. Everything is of curiosity: and the specifics of artistic details, based primarily on the basis of life, but also truthfully reproduced individual feelings; and the characters of the greatest representatives of the glorious literary generation.

These works are just a fraction of the new wave of activity of the Sixties, which in their works from more than 50 years old to the described events, already on the verge of millennia, captured one more creative height. These samples of non-fiction literature are true and aesthetically complemented fragments of national history in the format of one fate.

This is the 920-page book "People Not From Fear" by Svitlana Kirichenko, first published in small portions in the "Courier Kryvbas" magazine, and in 2013 by the "Smoloskyp" publishing house, which became the first subject of a special analysis in this article. For, in addition to the short preface of Yuri Badja, a man of an autobiographical heroine and a journalist, a well-known dissident, human rights activist, author of the philosophical work "The Right to Live" and a distributor of samizdatovskoy literature, a long-term prisoner of the Gulag, the book is mentioned by petition in review articles. Meanwhile, the artistic documentary of Svitlana Kirichenko is a brilliantly written document of the era giving a multidimensional idea of a ban on spiritual values, which the Soviet authorities suppressed and destroyed the creative intelligentsia, forcing it to survive on the rails of socialist realism or to endure poverty, slavish labor, the destruction of health (as it happened with the author himself of the book, which appeared after all mortars in the wheelchair) and the elementary right to live. The author not only learned about himself and his family that Soviet totalitarianism was in the fullness of anti-humanism, as it oppressed a man, depriving him of the right to freedom of thought, feeling and action, under the ideological pressure of which was a generation of sixties, rising against the system and its humanitarian politics It is known: the 1960s are the name of the generation of the Ukrainian intelligentsia, which was included in the culture and politics of Ukraine in the second half of the 1950's, during the Khrushchev thaw (see Svitlychny I.O., 2008). The path that had passed the sixties from totalitarianism to democracy, everyone had his own. Some of them grew up in an environment where the communist ideology prevailed, and even considered ideological communists; for others practically since childhood was influenced by the ideology of integral patriotism-nationalism. And at a certain moment both one and the other managed to get rid of the influence of

totalitarian ideology, they could become convinced democrats, human rights defenders. Such a release and the changes that took place in the individual, social and national consciousness, are presented in the book "People Not From Fear" by Svetlana Kirichenko on an artistic and documentary basis, besides what is also a vivid testimony to the destruction of all Ukrainian that took place not only in the 60's and 80's, but throughout the twentieth century, are of particular interest. This is a complement to the artistic version of the sixties, as well as the confirmation of the torture experienced by Ukrainian artists, scholars of a wide profile, while in Soviet concentration camps (male author Yuri Badzi, Vasyl Stus, Ivan Svetlychny and many others).

The day of the sixties, according to the author's book, is the time of spiritual and creative searches, intellectual and artistic self-expression of the Ukrainian elite. And this can be clearly seen from the book Svetlana Kirichenko, which has such a clear name, in which the core of the main idea is emphasized - the fearlessness and disobedience of the Ukrainian intellectual youth to the system of destroying the national spirit and the free culture of thinking and conscious sensation and knowledge of national history, and therefore - the return to its people. not distorted and not defamed by imperial chauvinistic frills.

"Literature should not be afraid of a bold intrusion into modern reality, but it must defend the historical, cultural, linguistic and ecological heritage and mask the crimes and abuse of the past and modern" (Pavlishin M., 1997, p. 29) - this is the logic of the book "People not out of fear ". The author repeatedly emphasizes Mark Pavlyshyn's view that "literature should not be like a formerly pale or curious one, avoid controversial issues (sharp themes), unconditionally praise the existing state" (Pavlyshyn M., 1997, p. 30).

According to Lyudmila Tarnashinskaya, a researcher who takes on analytic "travels" into the problems of the sixties, "it is necessary to completely overcome the mysterious silence about the attractiveness and magic of the sixties as a narrative, to reconcile and comprehend the spontaneous understanding of the great adventure of the Sixties - the forerunners of the following literary generations - which still resonates in life and literary criticism. In spite of the wide interest of the scientific community, it still remains "terra incognita", if we keep in mind its study in all interconnections" (Tarnashinskaya L., 2010, p. 35).

As for the subject and purpose of the study, it is as wide and multifaceted as the book itself, which was created in incredibly difficult conditions and for many years of the abusive life of Ukrainian intellectuals behind bars of Soviet concentration camps or in a large area - the Soviet Union. As a product polyphonic and a ramified system of themes and subtexts, and for genre specificity, and polymorphic in structure, which is given in its external and internal compositions, it is a vast space for complex study. After all, every aspect of the talent of a documentary writer deserves not only attention and respect, but also an actual and independent study.

The first way, which carries the information about the entire work (first apply such a work definition for the symbiont book!), Is a semantically loaded heading and two sub-headings. The title - "People Not From Fear" - is a mirror image of the headline model of the novel "People of Fear" by Roman Andriyashik, a symbolic allusion, which immediately leads to the turn of events of 1972, the second in chronology and cruelty (after the Stalinist repression of the 30s) the destruction of the Ukrainian creative and scientific elite, as well as the subsequent colonization of

Ukraine under communist paradise. And at the same time it is a laconic exposition of a rude story, where two plot lines are tied up, the first of which is a fragment of the social history of thaw / frosts in the context of the most important events of the life of "people who escaped from the limitations of habit" (M. Zhulynsky) and almost all Ukrainian history under the Soviet regime; and the second - the personal destiny of the autobiographical heroine against the background of national history.

The author of the book closely intertwines these plot lines, immediately plunging the reader into the main motifs of the narrative and logically arguing its title: "In the post-revolutionary Soviet decades, the first thing - under the root - was the destruction of those who kept independently, or even sought to. And then went to the death and millions of others before whom such a dilemma did not have time and arise. Whether they had fear and were free to bend or not - nobody asked them: in the OSO (Special Meeting (NKVD) - V.S.) they printed long lists for shooting and had no time or need for individual observation. So was the breeding, the new breed was "uoschela" (shortened words, as well as shortened to the head, in their opinion - people were in fashion: "an advanced communist person") ... "(Kirichenko 2013, 9).

And this brief excursion into history ends with an application for the controversy of the titles of two Ukrainian works and an underlining statement on the author's choice of other protagonists of the narration - with the mentality of the unshaken, and hence, of the fighters for his own and national freedom: "In 1966 the first novel of Roman Andriyashik came out in Kyiv. He was called "People of Fear" (Kirichenko 2013, 9). The opposite particle does not put a point in the delineation of the two names, while causing interest to the readers: what are they - people are not afraid? And the bridge leads to the second name, the key word "saga" emphasizing the heroic nature of the story of the non-heroic circumstances of the being of the characters of the work.

No less important subtitles, which not only correlate with the name, but also give new shades meaning in it. The first one, the Ukrainian saga, - on the one hand, expands the format of one human fate (no matter how great it was!) To the level of national, and on the other hand - contains an indication of the nature of the narrative - not only not limited in time and space, but also formalized on the basis of one of the main genres of the epic - such as "special realism, lack of elements of science fiction, special compositional clichés and compositional openness" (Abramova 2001, 921).

The third subtitle - memories - emphasizes the present-day tale of past events and builds a peculiar subordination between the three names, as well as their semantic load.

So, the book Svetlana Kirichenko completely closed on the parameters of artistic in the field of a three-part nomination. And what about the special realism, that is, the documentary basis? To the credit of the authors of the book, she managed to achieve the organic unity of two important principles, each of which plays both its present role and complementary. The nature of the interaction and the compatibility of the aesthetic and non-fiction in the book is rather complex, and its mechanism is not always open, being veiled not only by author's comments, lyric indents, chronotopes and peculiar composition, as well as the genre nature of the work-symbiont.

Such a characteristic from the short preface of Yuri Badja is commendable: "The author is a man of rich intelligence, of organic historicism in the reception of events and phenomena, unshakable inner freedom, broad and profound spiritual requests, ideologically inspired, as an active citizen, interested in life and human

personality. It acts tirelessly and purposefully, perceives the world in all its richness and diversity, reproduces the experienced and experiences in all the concreteness and integrity of the process, situations, comprehension and feelings. Not only their own, but also other people are not afraid - and fear also, and those who created this fear or nourished it. Along with the well-known characters of the era, we see dozens of ordinary creators, written as individuality colorful, without ideological prejudices.

That is, before us a true art work. A broad epic zeal, with a vivid epic in the center. A work without any pretexts and at the same time plastic, content and compositionally integral. Laconic in the word and spacious in meaning and style "(Badzo 2013, 6).

It is remarkable, for example, that from the documentary basis - a whole gallery of people not out of fear, which brought the Kirichenko-Badz family to a good and evil destiny, which had been compelled as persecuted Ukrainian intellectuals to experience disasters in the large and small zones, moving not on their own free will the vast expanses of the "vast land of his homeland, where the man breathes so freely" - the complexity of the composition grows, in which the four integral parts with partitions and subdivisions are organically joined together, the latter being listed under the heading "Annexes" of the seven cuttings their publications related to the previous text, though indirectly but complementary.

"Part 1. Testing" consists of six chapters combined in chronological order, five of which capture the events of the tragic 1972, when a large-scale stage of the destruction of the nationally conscious Ukrainian elite, revealed by the concrete experiences of the close and distant Kiev environment of the autobiographical heroine, whose fate is sharply has changed with the deployment of a KGB criminological process of destroying thinking, opposed to the system of intellectuals. This part, although not the largest in size, is marked by the periods and microperiods detailed in the headlines as brewing, scaling up the catastrophe of the moral, ideological, political, physical tightening of the nuts, aimed at the next entry of the Damocles sword over the Ukrainian spirit. The cinematic reception of the "close-up" plan, combined with retardation, applied to this author made it possible for the author with a documentary clarity and, at the same time, psychologically convincingly to write a cardiogram of the human soul in the context of the disharmonious state of the world, thus creating a vivid picture of the existence of the generation of the sixties, against the backdrop of tragic turns of one's own destiny in the situation the boundaries between life and death. Header sections, such as "January. Call "or" April - May. In the orbit of the KGB. Letter to the Central Committee ", which are part of Part 1, manifest key points in the far-not-so-private history of the existential choice of the worthy Man of the Way in the absurd time that Svitlana Kirichenko defined as an aphrodisiacal, allusive character, entitled" And the age goes on for a year "borrowed from Models of the nomination of the famous novel by Chingiz Aitmatov "And more than the age of the day continues." True, if the action in the popular novel of the Kyrgyz writer takes place within one day, then in the book "People not From Fear" the test field of testing of the Sixties and the Ukrainian nationally conscious citizens in the millstones of the repressive machine is not limited to only a one-year duration, because it covers events 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, which took place in the life of Ukraine on the brink of the final destruction of all national values and freedoms. And this is only during the initial part of the work.

In the subtext of the product, there is an association with another bloody five-year plan, for which the totalitarian Stalinist regime was programmed, which did not end with the death of the dictator. And this is only the first five years, presented in the "Test", part of the first text of Svetlana Kirichenko.

It is also remarkable that on the forefront of each part of the work is its central hero: in the first place of primary importance is I and my LIFE SPACE and the FAMILY and PROFESSIONAL CONTEXT associated with the autobiographical heroine. In the second, attention is paid to the time period of 1979-1985 (first half of 1986) years with the protagonist Yuri Badz, who, being in the KGB networks, secretly works on the philosophical treatise "The Right to Live" about the fate of not only his own, but also of the Ukrainian people in the Soviet empire. As a specialist, Svetlana Kirichenko analyzes not only the main body of ideas "The Right to Live", thus spreading light on the spiritual image of the author of the philosophical treatise, but also the peculiarities of the individual style of his reflection and writing: "Yurko reasoned aloud, checked me - his only listener - logical moves, thoughts, conclusions, doubts. I wanted to be as honest and objective as possible before the history, I tried to write as much as possible, not leaving a thread that was torn off, which suddenly separated from the main tangle during his discourse, - each should also be investigated, woven into a thick cloth of the text "(Kirichenko 2013, 241). Thus, leading the work of Yuri Badzha, the documentalist consistently emphasizes the order of definitions, which reveals the state of the soul of the hero: "What to transfer from you" to humanity, Yurko? - Remember, as I define myself, this is the order of my definitions: humanist, patriot, democrat, socialist "(Kirichenko 2013, 240).

Due to this personal history, in the interpretation of the author of the book, sheds a bright light on the stifling social atmosphere, in which the movement of resistance of the sixties began to expand. Extending it in personalities and facts, Svetlana Kirichenko builds compositionally clearly all the components of the private and individual life of the heroes of that time, which symbolized the characters of stable, honest, obsessed with the idea of national and social development of Ukraine. The book, "People Are Not For Fear", describes the tragic and cruel events, which in turn have to survive without breaking, do not leave the impression of complete hopelessness and pessimism. Because her heroes, named after their names and described in various ways, appear to be visible figures of historical characters that embody the epoch of the sixties, to which the author of the Ukrainian Saga provides several precise definitions. The characters of the book live a full-fledged life, using all the possibilities of art. Therefore, in addition to reading novelties of literature, they actively attend (as long as it was possible!) Philharmonic, Kiev theaters, watch movies. Significantly, there are a number of considerations about the actor's play of the Francophone, about the motion pictures: "We also do not miss the theater prime minister, especially the Frankivsk. However, the artificiality of the Ukrainian pronunciation, the very style of acting behavior on the stage, the weakness of productions, the intensity of contemporary plays, does not all confer aesthetic pleasure. We will get more pleasures from the cinema, we see mostly foreign films ("Driven horses are shot, is not it?"). Actors behave much more naturally, and the stories are not so oak-construed, as many Soviets, even this mandatory ideological framework ... But the best Soviets do not neglect. They must be searched on big screens ... We know directors, whose films can not be missed, watch for "Lenfilm", Georgian cinema ... And Heifetsey July rains on our desperate souls are spilled too

rarely. Like films at Stanley Kremer's "Nuremberg Process" level. Ukrainian cinema has stopped at all "(Kirichenko 2013, 252). And there are quite a few such mini-licenses or short scientific researches in the text. And this is not a vivid testimony to the high spiritual potential, which is a sign not only of the coupled heroes that appear in the center of the narrative, but also the whole generation of the Sixties.

In the final (third) part covering the second half of 1986, 1987, 1988, up to the liberation from the Yakut exile, there are two pairs of heroes, drawn out with fairly vivid strokes that allow the reader to know the Ukrainian mentality in the territory of Yakutia. Even in conditions of permafrost, in the Arctic Circle, in terrible need and humiliation, they retain the taste of life and decorate it in every way, caring about the aesthetics of temporary housing, growing vegetables and the symbolic flower of Ukraine - blackberry - filling the beauty not only with housing but also with spiritual communication with books and the latest journals sent to them by dissidents and foreign associates from the mainland. As a result, they do not despair, and the weekends fill with joy from the ceremony of chaing, correspondence with will, careful study of social changes in Ukraine and the world, constant support of hope and optimism.

The pairs of heroes, endowed with high potential of IQ and a professional scientific level of literary critics with good philosophical training, have developed among the associates a sober look at events in the historical perspective, as well as an analytical approach to the sociology of being in all its dimensions, attract many of its good features of character and behavior, which is given in everyday and test situations. Thus, such Yurko features as altruism and a strong charge of decency, kindness, trust, the high need for honest work for the good of mankind, "the lack of selfishness, selfishness, that is, those qualities that would have provided the opportunity and effectiveness of the harmonious work of the human collective" (Kirichenko 2013, 241).

The author of the book convincingly wrote out how the generation of the sixties was formed, overcoming the stereotypes of communist dogmas, producing in a fierce propaganda a clear patriotic position and activity of the rank, aimed at protecting national and universal values. And this was due to the multifaceted qualities of the book, deprived of declarativeness, but at the same time saturated with expressive details and generalizations shedding light on sign and secondary events in which the heroes act.

Due to this, there is a significant aesthetic effect on the unity of the part and the whole, thought-out composition, the narrative manners inherent in the author's book as an experienced scientific editor, a literary scholar, endowed with a literary talent. The organic combination of the two beginnings of the work-symbiont - both in terms of the accuracy and verifiability of the emotions experienced, the peculiarities of the thinking sphere, the motives of conduct, the unity of the word and the business, the purpose of the rank, and in terms of a talented manner of writing with a balanced index of nonfiction and artisticity that determines her specific readability, largely based on a broad associative field, produces a specific impression of both the authenticity of the events and characters depicted, and the persuasiveness of the artistic penetration into their essence truth and specificity. There is no detail in the book: everything is verified on the balance of harmony. That is why she impresses with the associativity, the breadth and depth of the letter, which gives rise to the

intellectual author, a kind of chronicler of dissonant and tragic time, which overcame the sixties with his will and the intransigence of moral and patriotic principles.

So, Part II performs under the exotic title "... and a furthroat fret", based on a semantically loaded allusion, borrowed from Transcarpathian folklore. According to the scientist's habit of explaining a topographical or temporal phrase or a special term pegged to a certain place, Svitlana Kirichenko introduces the reader to the course of the case with the following explanation: "... and the furthest furry" - this is from the favorite Yurkova song (as a vivid heroic- an ironic image of the invincibility of the Ukrainian spirit!) brought by him from the Carpathians from the "Kyiv-Lviv journey" in July 1963 (Kyiv: Ivan Svitlychny with his wife and Nadia, artist-architect Anatoly Zubok, Galina Vozna and Ivan, Lviv: Bogdan Gorin, Ivan Grechko, Maria P. ditch Sofia decanter-Korbut). The song is not well-known, in the context of "Memoirs" is extremely relevant ... "

It's not a bad thing, having given the text of the song, the author emphasized the key phrase, in which every word was deciphered, use not only in the direct, but also figurative meaning. Here's what this argument looks like:

When the canon stood
And the fur-furt was doing well.
Both a full-fat and a full-fat
And the fur-furt was doing ...

"Canon" - a gun; "Full-fat" - constantly, invariably; "Stacking" - charging "(Kirichenko 2013, 237).

In the subtext, the dominant motivation of the core of the Sixties is evident: to bring order in its own Khati-State, to manage in Ukrainian (with this semantic load, the fragment of the phrase also included in the headline model of the third part of the book: "PART III: FUTURE FUTURE: CHANDIA, APPLICATION", and secondly, always, always to stand on guard of national interests, and on the description of labor and days of abusive life, persecution and humiliation, the serving of prison and Yakut exile, while not departing from its principled position, invariably Svitlana Kirichenko, in order to avoid declarativeness in the interpretation of the external manifestation of this pathos, demonstrates almost all the facets of the daily overcoming of obstacles, those life thorns through which the author of "The Right to Live" passes, working underground for seven years over the treatise, more than once beginning from the beginning after the theft / secret extraction by the organs of the manuscript. And although the author of the second part of the book does not put one of the central heroes on the kotunni, she can definitely penetrate into the nature of the nature of people and not out of fear, able under any circumstances to stay at the height of spirituality, without compromising on power. Bringing out fragments of reasoning and key, albeit disparate, thesis from "The Right to Live", the writer emphasizes the relevance of the concept elaborated, in particular, in the following situation: "And my conclusion is from a thorough analysis of our situation: Ukraine can only save the way out of the USSR, distancing from Russia "(Kirichenko 2013, 240).

But, according to the logic of the author of the book, the political component that takes place in the work of the Sixties (works by Ivan Dziuba, Yuri Badja) is manifested not so much in the perception and extortion of his own injustice as in protest against the suppressed state of national life, shrouded by the ice of Soviet-style internationalism. That is why Svitlana Kirichenko, through the prism of her fate and family background, recreated the entire ocean of suffering during the total repression

of the 1970s up to the Perestroika and the exit of Ukraine from the USSR, like in a drop of water.

The author's own brilliant memory, her ability to hold in her not only the main thing, but also the details, served their heroic generation and the Ukrainian culture to discover the truth about the non-recurring Ukraine in the conditions of the newest imperial communist model, which was the USSR, which abolished the general need of Man, and not biomass, artistically comprehended by Taras Shevchenko: "In its hut and will, and true. "That's why Svitlana Kirichenko has become a modern impeccable chronicler of his era and at the same time an artist of the Word who thinks the images.

It seems that the documentary did not miss anything in his own observations, as in the comprehension of the fate of many characters - bright representatives of his era - gave everything to the system, was able in his story to combine concreteness and synthesis conclusions, covering a wide range of different education, character, level of culture and the thinker's sphere of characters.

If there was a need to resort to statistical observations in the cataloging of the personosphere, which not only covers the first part but the entire book, then a long track record of known and unknown persons named by name and unnamed heroes and antiheroes from the scientific academic and university environment would come out. the artistic elite, including famous artists and sculptors, masters of folk crafts and ending with poets and prose writers, relatives and neighbors, who became in the ranks of people not out of fear or betrayed themselves, retaining their own st calm, but from denying parental thresholds and the civic duties.

Writing skills Svetlana Kirichenko turned out not so much in the opening of a wide range of information about herself, her family and family, about those with whom she met on a life road during trial times, not only in a specific stylistic organization of the text; but in a convincingly individualized character, emphasizing the dominant of the motivational sphere of behavior, the proportion / disproportion of emotional and rational principles, the speed or retardation of the reaction of their heroes in situations dangerous for the instinct of self-preservation. Because of this, the formal mass of the human space of the book space does not cause the reader an impression of kaleidoscopicity of the image. On the contrary, you can learn a lot of new and interesting about the literary critics of the senior and younger generation, intimidated and not intimidated by the system, such as Leonid Novichenko, Leonid Kovalenko, Lina Kostenko, Natalia Kuzyakin, Mykhailina Kotsiubinskaya, Eleanor Nightingale, as well as many and many others. the perception of the creative environment of the dependence on the Marxist-Leninist postulates of their works and behavior in extreme life conflicts.

At the same time, the author of the book "People not out of fear" does not act as a general judge. Meanwhile, from the logic of the narrative, another its supernatural task stems from the creation of a peculiar monument to the heroic generation of the Sixties and to all people of honor who did not repent themselves in the difficult times of the time, overcoming their own physical, moral and spiritual weakness - and thus won. This cross-cutting book is penetrated with a book in which the material of one human destiny reveals a very important period of the Ukrainian national history of the tragic 20th century, in particular the second after the first, called the Shot Renaissance, the stage of the Resistance Movement of Ukraine, which formed people of freedom, filled with feelings of national identity and identity.

The logic of the storytelling in the format of their own life's vicissitudes (supposedly, quite private!) Extended to the true history of the generation of the Sixties, and then - to the horizons of the tragedy of the Ukrainian people throughout the twentieth century, which passed under the sign of trouble, the cruelty of experiments on people has been proved. And totally corresponding to fascist antihuman experiments on the human body, which, under the guise of scholarly form, committed crimes. The parallelism and affinity of the inhumane nature of the two totalitarian systems - the Soviet and fascist - appears in the text of Svetlana Kirichenko as measured by the concrete destinies of the depicted heroes and antiheroes, and in a transparent subtext.

For a special analysis the genre specificity of the work of Svitlana Kirichenko deserves to be. Undoubtedly, this is a symbiotic product (a term commonly used in foreign science, which Professor Yuri Barabash actively introduces in contemporary Ukrainian and Russian literary studies), in which two dominant components are organically joined: a documentary basis, ornamented with artistic writing of sign parts, firstly, and and secondly - a deep penetration into the psychology of positive and negative characters, aesthetic immersion in the spiritual world of contemporaries, who were not corrupted as a result of social cataclysms.

"People are not afraid" - an inexhaustible source of studying Ukrainian culture in a wide range of meanings: mentality, specificity of national character, peculiarities of everyday life. This is a kind of encyclopedia of the life of Ukrainian intellectuals of the second half of the last century. This is a credible document that reveals the spiritual obsession of the undisturbed, darkened and bright spots in the biographies of well-known and not very cultural figures. The book occupies a prominent place in the study of the history of the sixties, as well as a systematic understanding of the spiritual searches of Ukrainians on the path to freedom and state independence. It reproduces not only social and psychological changes in the society at that time, but also innovations that characterized the literary process on the verge of breaking the centuries and the twenties of the twenty-first century, continuing productive development models, to which the efforts and the sixties began.

Thus, before us - an encyclopedia of the era, a book that reproduces a complete picture of the vicissitudes of that generation in the context of national history; The book gives a detailed answer to the question "Who are they - the sixties?". How many generations would not change in Ukraine, the commemoration of fighters against Soviet totalitarianism is one of the urgent tasks of the present, so that the memory of what pain and suffering he caused not only intellectuals, how many victims our nation experienced in the resistance movement, it was a nutritious ground for humanitarian policy of the state. "People are not out of fear" - a book for those who aspire to see in the concrete personalities from the inside and the near-term phenomenon of the sixties as a feat of historical weight. It is important that their experience, exhaustively and reliably and artistically convincingly, presented in the book by Svetlana Kyrychenko, should be updated in the further development of an undisturbed person capable of rendering for the system of development of the Ukrainian state.

The book of Svitlana Kirichenko has achieved the goal: to cover as objectively as possible an important period in the history of Ukraine - the resistance movement of the 1960s-1990s - events, processes, phenomena, and the contribution of specific figures to the proclamation of Ukraine's independence. By presenting the

biographies of the characters - the 1960s - writers, scholars, human rights activists, political prisoners who played an important role in the development of Ukrainian political thought and in the struggle for Ukraine's independence, the author reached convincing both in the field of the true reproduction of the documentary foundation and in the spiritual and talented the manner in which the letter gives the right to call this work an artistic one.

By tracing the peculiarities of understanding the role of the sixties in the context of Ukrainian literature on the material of the book "People Not From Fear" Svetlana Kirichenko, one can not but notice that behind the facade of private stories of the existence of individual personalities there are more important problems of existential and ontological order. Not behind the scenes in the documentary art canvas remain axiological issues. That is why it is shown in a complex manner what led to many years of pressure on the Ukrainian elite, its directed destruction during periods of discord and non-statehood, which contributed to some conservatism of the Ukrainian national spirit, however, gave rise to stability and moral endurance, a sort of "quenching." The oppression of Ukrainians in the Soviet period could not but affect the development of a stable and enduring character, and a change in his mentality. Under such conditions, the philosophical settings of the worldview, the attitude to nature, somewhat changing, remained stable on their fundamental humanistic principles.

Summing up all this, it should be argued that Svetlana Kirichenko's book "People not in Fear" represents a wide panorama of the events of the second half of the twentieth century, expanding the range of civil and moral emotions and evaluations, intellectual interpretations. The development of the theme of the sixties is one of the important bridgeheads in the struggle for the fullness of truth in our literature, for its civic passion, social analyticity, intellectual honesty, which is an expression of the homocentric type of culture. The book deepens the combined artistic picture of the popular test. It is important that the experience of this generation be convincingly converted to a new thinking and, at the same time, to the old, eternal principles of human morality, to contribute to the renewal, improvement of the social consciousness of contemporaries, so that the repetition of such tragedies became impossible.

But the stated arguments are just a small part of what you can and should say about Svitlana Kirichenko's book. For the comprehensive coverage by the author of the "Passion for the Fatherland" in the biblical and Stsuvalian sense of the word, interpreted in the format of one destiny, is indeed a specific document and the image of the era (as its short preface to the book Yuri Bazio called), the light from which continues the flowmen, illuminating the sparks of spirituality and creative inspiration in the hearts of patriots and people of good will from other generations. For from the logic of the book, it follows from the logic of the book that, thanks to the selfless engagement of dissidents in the public consciousness, the idea that the Ukrainian people are not an appendage to the "great brother", that the creation of an independent state is a reality, and not just a dream, was gradually asserted.

References:

1. Abramova, M.A. (2001). Saha. Энциклопедия термнов y понияти. NPK Yntelvak. Moskva

2. Badzo Yurii. (2013). Dokument ta obraz epokhy. Smoloskyp. Kyiv. S. 6
3. Hrabovskyi, Serhii. (2013). Liudyna i “naukove” peklo. Problemy bioetyky v ukrainskii literaturi – ochyma Yurii Smolycha. Den. №189-190. S. 11.
4. Zhulynskiy, M. H. (1991) Z pleiady «shistdesiatnykiv»: Ivanovi Dziubi – 60. Literaturna Ukraina. 1 serpnia.
5. Kyrychenko, Svitlana. (2013). Liudy ne zi strakhu. Ukrainska saha. Spohady. Smoloskyp. Kyiv.
6. Pavlyshyn, M. R. (1997). Kanon ta ikonostas. Chas. Kyiv.
7. Svitlychnyi, I. O. (2008). Holos doby: kn.. druha. Lysty do areshtu ta iz zaslannia. Sfera. Kyiv.
8. Tarnashynska L. B. (2010). Ukrainske shistdesiatnytstvo: profili na tli pokolinnia (Istoryko-literaturnyi ta poetykalnyi aspekty). Smoloskyp. Kyiv.